

Телешун С.О.

*доктор політичних наук, професор,
директор Інституту державної служби та місцевого самоврядування,
завідувач кафедри політичної аналітики та прогнозування
Національної академії державного управління при Президентові України,
Заслужений діяч науки і техніки України*

ЕПОХА ЗМІН: КОНКУРЕНТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЕКТУ 21 СТОЛІТТЯ

Більшість явищ і процесів, що відбуваються і відбувалися в Україні, Росії, Туреччині, Близькому Сході, Європі, США мають логічно-наслідковий зв'язок і пов'язані з пошуком ефективної моделі публічного управління спроможної адекватно реагувати на сучасні виклики і загрози. В умовах глобального ринку, комфортної ліберальної політичної і соціальної системи кінця XX - початку XXI ст., формальних і неформальних угод щодо розподілу сфер впливу між основними світовими акторами та регіональними групами тиску, почалися процеси руйнації старої системи світопорядку. Окремі події у світі, які спочатку сприймалися, як явища внутрішнього порядку або технології розхитування ситуації третіми сторонами з часом набули ознак системності і циклічності. Події у Сирії, Революція Гідності, міграційні процеси, насильницькі зміни кордонів, криза ідентичності у Євросоюзі, Брекзїт, події у Туреччині, «гібридні війни», посилення право радикальних рухів у Європі, перемога Д. Трампа на президентських виборах у США, стихійна децентралізація і регіоналізація та багато інших знакових подій - засвідчили про завершення старої і початок нової ери політичних відносин різного рівня.

Справа у тому, що традиційні моделі управління не змогли адекватно відреагувати на чергову хвилю викликів і загроз, а центри світового впливу не спромоглися вчасно сформувати зрозумілих антикризових політик і програм в умовах багатовекторної політичної, соціальної та економічної турбулентності.

Криза традиційної ліберальної моделі управління XX ст., прошу не ототожнювати з популярними у більшості країн принципами лібералізму, породила суспільні настрої, які можна було б охарактеризувати, як ренесанс «національних держав модерного типу» з високою ступеню національного егоцентризму. Глобалізоване XXI ст. сформувало серед громадян більшості держав Старого і Нового Світу стійкий запит на новий політичний тренд - «суверенні національні держави суверенних громадян» з ознаками неоізоляціонізму епохи глобалізму. Громадяни маленьких, невеликих і середніх містечок після багатьох років стабільного і сталого життя і розвитку відчували себе не потрібними і не спроможними впливати на формування засад ефективної, в їх розумінні, внутрішньої публічної політики. Інтернаціоналізація капіталу, інтелекту, бюрократизація політичних і державних систем фактично зосередилася у небагатьох центрах прийняття доленосних політичних і соціально-економічних рішень. Натомість реакція національного середнього класу не забарилася і набула спочатку стихійних а потім і системних ознак так званої «стихійної кризи».

Політичний клас вирішив змінити формат комунікації з внутрішнім і зовнішніми споживачами за допомогою переходу від «демагога-моралізатора» до «популіста-егоцентриста». Проте криза, що охопила сфери зовнішньої і внутрішньої політики є лише сигналізатором необхідності зміни моделей управління у п'ятикутнику: держава - суспільство - громадянин - корпорація - наддержавний світ. У цих умовах закономірне відмирання старих форм управління і виникнення нових,

побудованих на політичному і не тільки прагматизмі. Варто сказати, що набирає силу так звана епоха «єгоцентризму», яка характеризується авторитаризацією поведінки політичних лідерів і держав, радикалізацією суспільних настроїв, неоізоляціонізмом, політичною децентралізацією тощо. Держави і політики намагаються сформувати новий вид суспільного контролю при якому відбувається злам або ревізія окремих ліберальних традицій і моделей управління. Натомість вони пропонують швидкі і прості рішення, політичне месіанство, гіпертрофовану гідність. За цих умов вертикальна модель влади втрачає ефективний легітимний громадянський контроль а публічна політика будується на ситуативних технологічних схемах і викликах. Важливо щоб перехід до нової якості суспільного управління, який можна назвати «єгомодерном», не втратив принципи демократизму, інституційної пам'яті та соціальної відповідальності перед власними громадянами і майбутнім світу і власних держав. Одним реченням - все відбувається, як завжди!

Наша конкурентність визначається не тільки інституційними змінами, а й соціально значущим результатом спроможними зменшити кількість суспільних проблем і конфліктів визначених, як колективні. Менше проблем - більше ми конкурентні, а значить стійкі у протистоянні з ким-то не було. Російська Федерація через призму «цивілізаційних конфліктів» проводить агресивну зовнішню політику. Суть цієї політики полягає у тому, що РФ пропонує свої послуги частині західних еліт перед якими стоять питання зовнішнього і внутрішнього характеру. Або на пряму звертається до громадян інших держав - пропонуючи «антикризовий сервіс» у нейтралізації загроз світового порядку. Як наслідок національний політико-економічний бомонд цих держав втрачає довіру та легітимність у власні країни і схильний до політичного і економічного конформізму. Ціна - нові правила гри навіть за рахунок власних принципів, договорів і «союзників». Варто звернути увагу на дослідження Інституту Геллапа щодо вивчення суспільної думки за період жовтень - грудень 2016 року. Чотири країни НАТО готові отримати військову допомогу від Росії, у випадку агресії, ніж від партнерів по блоку. І справа не тільки у «підривної діяльності», але й у довірі щодо спроможності, ефективності і надійності існуючих безпекових механізмів партнерів.

Крім того, пасивна демагогія породила агресивну пропаганду різного ґатунку, яка через емоції, змішування брехні і правди, пересмикування або замовчування фактів - спрямована на суспільну деморалізацію та створення груп тиску по підтримці політичного курсу країни замовника, за кордоном. На жаль, - це хвороба не одного континенту і не однієї країни, проте стратегію і тактику у цьому питанні варто постійно корегувати відповідно викликам і загрозам, забезпечивши відповідні структури інтелектуальними і фінансовими ресурсами.

Ми вже говорили, що світова політична система зазнала істотних змін. Вона вже не буде такою, як була 5, 3, 1 рік тому. Кожен із світових гравців шукає найбільш вигідну конфігурацію союзів і коаліцій, спроможних реалізувати власне бачення національних інтересів на найближчі 7-18 років. Більшість країн Старої Європи, США будуть йти від внутрішньої складової національної політики. Частина малаєвропейців спробують як в рамках ЄС так і по за ЄС формувати нові стратегічні союзи, КНР, Індія, Іран, Росія, Туреччина будуть балансувати на системних і штучних протиріччях. Щодо Америки то, на мою думку, Адміністрація Президента США під впливом груп інтересів спочатку завершить не публічний процес формування пріоритетів у зовнішній політиці, а вже потім по ситуації буде формувати публічну - офіційну позицію. Щодо США та Росії то вони навряд чи у найближчий час будуть великими друзями але зможуть бути партнерами по окремим питанням тактичного характеру. Ще раз підкреслюю, що у Вашингтоні і Москві уточнюються

окремі позиції, контакти, бачення і формується «картинка» майбутнього по найбільш болючим питанням зовнішньої політики. Загальні слова, ситуативне управління проблемами з униканням відкритих конфліктів, ось формальна логіка поведінки.

Щодо України то багато що залежить від самої України. Шалений викид «планів мирного врегулювання українського питання» з різних сторін більш схожий на зондаж як суспільства так і «високих сторін» з боку окремих груп тиску, як в Україні, Росії, США так і окремих країн Євросоюзу (Німеччина, Франція, Нідерланди, тощо). Невиключно що Україні буде запропоновано два варіанта стратегії розвитку - публічний і не публічний. Як варіант. Австрійський формат: «Нейтральна, незалежна, позаблокова Україна». Проте місце для маневру є, головне хто і з якою метою і ким буде маневрувати. Головне у боротьбі за Україну і мир у Європі не втратити Україну, як державу і народ, що претендує на право бути гідним власного політичного і соціального вибору.

На мою думку, в Україні немає вибору щодо реформ. Повернення у минуле у такому стані - неможливе. Соціальний результат реформ може стати лакмусовим папірцем перспективності «українського проекту» та зрілості української нації і політичного класу. За цих умов ми або отримуємо результат у вигляді успішної і конкурентної держави або Україна перетворюється на квазі-державу з обмеженим суверенітетом із зовнішнім управлінням. Нинішні труднощі з реалізацією реформ, невідповідність результатів поставленим цілям, суспільне розчарування, примушують особливу увагу звернути на процеси, які ведуть до прийняття рішень з реформ і процесам їх реалізації. Дуже часто відсутність механізмів або, як підкреслюють експерти, дисфункціональність інститутів публічної політики, призводить до того, що вона з інструменту вироблення політики перетворюється на самоціль. Пересічного обивателя мало цікавлять інституційні складові процесу реформ, його цікавить порядок денний змін та власна соціальна перспектива. Переважна більшість громадян очікують, щоб бути залученими через різні механізми комунікацій, до формування програми діяльності уряду у вигляді складання рейтингу проблем, що визначені суспільством, як нагальні та мати право голосу у справах уряду щодо питань, які впливають на їх інтереси. Значна кількість проблем зосереджується у площині вироблення загально колективних цілей, їх пристосування, співіснування на перехресті дій владних інститутів, громадськості та груп інтересів. Ефективне реформування публічного сектору управління можливо за умов чітко визначених цілей та завдань, персоніфікованої функціональності і політико - правової відповідальності виконавців, концентрації ресурсів та аналізу отриманих результатів. Недовіра до реформ, про що свідчать соціологічні дослідження, це недовіра до курсу політичної влади та її не спроможність реалізувати, як публічний менеджер - суспільні очікування. Особливо це небезпечно в умовах системних конфліктів та так званої гібридної війни. Реформи, попри непопулярність і складність їх реалізації не повинні ототожнюватися із злиднями, вони повинні мати матеріальний вимір суспільних змін на краще. Показником змін є ступень розвиненості публічної сфери та демократичності суспільства, навіть як ми казали в умовах війни. Наявність і реалізація основних, біля 21, критеріїв розвиненості публічної сфери та демократичності суспільства у практичній діяльності реформаторів може зробити українську державу не тільки апаратом примусу, насильства і контролю, а й ефективним менеджером сучасних моделей публічного управління двадцять першого сторіччя. Реформи у державі проводяться і зміни є, але у нас недостатньо часу. За цих умов кластерний підхід у реформах державного управління на сьогоднішній день не завжди є ефективний і потребує радикального переосмислення. Ми потребуємо сучасну модель управління у

глобалізованому світі, яка б мала характеристики «суверенної модернізованої національної держави 21 ст. Наша конкурентність на Сході і на Заході є гарантією збереження нашої політичної, економічної, національної ідентичності в умовах нових глобалізаційних викликів і загроз.